

ЗАХТЕВ ЗА ДАВАЊЕ САГЛАСНОСТИ НА ИЗВЕШТАЈ О УРАЂЕНОЈ ДОКТОРСКОЈ ДИСЕРТАЦИЈИ

СТРУЧНОМ ВЕЋУ ФИЛОЛОШКИХ, ФИЛОЗОФСКИХ, СОЦИОЛОШКИХ И ИСТОРИЈСКИХ НАУКА,
УНИВЕРЗИТЕТА У ПРИШТИНИ

Молим да у складу са чл. 55. Закона о високом образовању и чл. 64. и 69. Статута Универзитета дате сагласност на извештај о урађеној докторској дисертацији:

ПОДАЦИ О КАНДИДАТУ
Презиме и име кандидата
Краварушић Б. Весна
Датум и место рођења
20.12.1962, Трстеник, Република Србија
Радно место и назив установе у којој је кандидат запослен
Предавач педагошке групе предмета, Висока школа за васпитаче струковних студија, Алексинац, Пиварска бб
ОСНОВНЕ АКАДЕМСКЕ СТУДИЈЕ
Назив факултета и универзитета
-
Назив студијског програма основних академских студија
-
Година положеног завршног испита и просечна оцена на основним академским студијама
-
ДИПЛОМСКЕ – МАСТЕР АКАДЕМСКЕ СТУДИЈЕ
Назив факултета и универзитета
Филозофски факултет Универзитета у Београду
Назив студијског програма мастер академских студија
Група за педагогију
Година положеног завршног испита и просечна оцена на мастер академским студијама
Дипломски испит- 24. 06. 1986.
ДОКТОРСКЕ СТУДИЈЕ
Назив факултета и универзитета
Филозофски факултет Универзитета у Приштини са седиштем у Косовској Митровици
Назив студијског програма докторских студија
Педагошке науке
Датум и место објављивања конкурса
-
Датум уписа докторских студија
28. 02. 2013. Формирање Комисије за оцену подобности теме докторске дисертације у саставу: проф. др Бранко Јовановић, проф. др Саит Качапор, проф. др Радмила Николић;
17.4.2013. Извештај о оцени теме докторске дисертације;
1.7.2013. Одлука Наставно-научног већа о прихватању Извештаја о подобности теме докторске дисертације;

28.11.2013. Одлука Сената Универзитета, сагласност на тему докторске дисертације;

Датум и година положеног задњег испита докторског студијског програма

ПОСЛЕДИПЛОМСКЕ СТУДИЈЕ ПРЕМА РАНИЈИМ ПРОПИСИМА

Назив факултета и универзитета

Филозофски факултет Универзитета у Приштини са седиштем у Косовској Митровици

Датум и година уписа последипломских-магистарских студија

05. 05. 2003, школска 2003/2004.

Назив магистарског рада

”Улога педагога у управљању конфликтима у школи”

Научна област

Педагошке науке

Датум и година одбране магистарског рада

05.11.2009.

Број публикованих радова: (навести најмање два најважнија рада кандидата из научне, односно уметничке области из које је тема дисертације)

(2003): О оцењивању - допринос реформи. *Настава и васпитање бр. 2 – 3.*, стр. 222 -238. UDK - 371.26, YU ISSN 0547 - 3330.

(2003): Циљ и задаци васпитања у Србији. *Настава и васпитање, бр.5.*, стр. 509 – 528. UDK - 37.014.3(497.11); 37.017, YU ISSN 0547 - 3330.

(2005): Могући вид професионалног усавршавања наставника средњих стручних школа. *Настава и васпитање, бр. 4-5.*, стр. 464 – 482. UDK – 371.14, YU ISSN 0547 - 3330.

(2007): Школски конфликти и социјализација младих. У зборнику *Омладина Балкана између насиља и културе мира* (стр. 153 -170). Универзитет у Нишу, Филозофски факултет, департман за педагогију, Центар за социолошка истраживања. UDK 37.064 : 159.923.5-057.874, ISBN 978-86-7379-135-7, COBISS.SR-ID 141667852.

(2007): Децентрализација у образовању – из школског угла. У зборнику *Регионализам, нови друштвени оквир* (стр. 145 – 154). Центар за регионалну политику, HANNS SEIDEL STIFTUNG. ISBN 978-86-87231-00-9, COBISS.SR-ID 145353228.

(2009): *Улога педагога у управљању конфликтима у школи.* Магистарска теза. Филозофски факултет Универзитета у Приштини са седиштем у Косовској Митровици.

(2010): Реформа средњег стручног образовања: о наставном плану и програму огледа. *Настава и васпитање бр. 4.*, стр. 632 – 646. UDK – 371.5 (37.014), ISSN 0547 – 3330, COBISS.SR-ID 6026754.

(2011): Ставови ученика средње школе о партиципацији у образовно-васпитном раду. У зборнику *Васпитање за хумане односе- проблеми и перспективе* (стр. 213 –

223). Универзитет у Нишу, Филозофски факултет. UDK -37.062, ISBN 978-86-7379-233-0, COBISS.SR-ID 188518412.

(2012): Ставови ученика о проевропским и националним вредностима. У зборнику *Школа као чинилац развоја националног и културног идентитета и проевропских вредности*, (стр. 241 – 255). Јагодина: Универзитет у Крагујевцу, Факултет педагошких наука, Међународни научни скуп. Посебна издања научни скупови, књига 14, Том 2. UDK 37.017.7 37.032, ISBN 978-86-7604-087-2, COBISS.SR-ID 195529996.

(2012): Улога ученика у евалуацији образовно-васпитног процеса. У е-зборнику *Педагог између теорије и праксе*. Универзитет у Београду, Одељење за педагогију и андрагогију Филозофског факултета у Београду и Педагошко друштво Србије.

(2013): О васпитној улози школског система данас. У зборнику *Наше стварање 13* (стр. 309 – 317). Алексинац: Висока школа за васпитаче струковних студија. UDK 37.017(497.11)“20“, ISBN 978-86-7746-424-0, COBISS.SR-ID 204332300.

(2013): Улога педагога у управљању конфликтима у школи - приказ; О развијању ставова код адолесцената у оквиру средње школе (есеј); О евалуацији образовно-васпитног процеса (есеј). У монографији *Теме из педагогије*, уредник Саит Качапор (стр. 263 – 275). Косовска Митровица: Филозофски факултет Универзитета у Приштини. У UDK 37.01(082) 371(082), ISBN-978-86-80273-99-0, COBISS.SR-ID 199937292.

(2013): Улога педагога у управљању конфликтима у школи - приказ; О развијању ставова код адолесцената у оквиру средње школе(есеј); О евалуацији образовно-васпитног процеса (есеј). У монографији *У сусрет квалитетној школи*. Саит Качапор (стр. 139 – 153). Сарајево: ТДП. У UDK 37.014:929) (082), ISBN 978-9958-553-05-9, COBISS.BIH-ID 20534534.

(2014): Ставови будућих васпитача о демократским вредностима. У зборнику *Наше стварање 14* (стр. 372 - 380). Алексинац: Висока школа за васпитаче струковних студија. UDK 371.136-057.87:(321.7+342.7-053.2(047.31), ISBN 978-86-7746-506-3, COBISS.SR-ID 212860904.

(2015): Партиципација деце у активностима предшколске установе – перцепција студената. У Књизи резимеа *11. Симпозијума Васпитач у 21. веку* (стр. 16). Алексинац: Висока школа за васпитаче струковних студија.

ДОКТОРСКА ДИСЕРТАЦИЈА

Назив дисертације

Домети и ограничења партиципације ученика у остваривању општих исхода образовно-васпитног процеса у средњој школи

Веб адреса на којој се налази извештај Комисије о научној заснованости теме

filozofski_km@yahoo.com

371.12 (796.087)

37 - педагогија

Ментор и састав комисије за оцену дисертације

Улога ментора је поверена проф. др Саиту Качапору, редовном професору Филозофског

факултета универзитета у Приштини. Његова поља научног проучавања и истраживања су: школа, школска педагогија, унутрашња организација рада школе, положај ученика и наставника у процесу институционалног васпитања и образовања, проблеми везани за циљ и задатке васпитања, историја педагогије и школе итд. Досада је објавио више књига (уџбеника, приручника, монографија), као и стручних и научних радова у разним часописима, рецензија и критика, међу којима издвајамо:

- *Историјски преглед настанка и развоја школе*, Завод за уџбенике, Београд, 1996. (ISBN 86-17-04487-X; 0008054557).
- *Увод у школску педагогију*, Завод за уџбенике, Београд, 1999. (ISN 86-17-006691-1 ; 0015916573).
- *Садржаји из опште историје педагогије*, Панчево, 2003.(ISBN 86-83893-07-3, COBISS. SR-ID 110942476).
- *Педагогија*, коауторски рад, Свет књиге, Београд, 2003.(ISBN 86-7396-029-0 ; ID= 92160780).
- *Педагогија*, коауторски рад, Сарајево, 2003. (ISBN 9958-42-084-8; COBIS/БиН- ID 11600646).
- *Школска и породична педагогија*, коауторски рад, Београд, К. Митровица, 2005.(ISBN 86-7849-066-7; COBISS.SR-ID 122619148).
- Сайт З. Качапор, *Pedagogical basis for entrepreneurship education = Педагошке основе учења о предузетништву*, ИСБН МОНОГРАФИЈЕ: 978-9958-9083-8-5 ЦИП: ЦИП - Каталогизација у публикацији Национална и универзитетска библиотека Босне и Херцеговине, Сарајево, 371.3:005], МЕСТО ИЗДАЊА: „Графос“, Панчево, 2011. COBISS: COBISS.БиН-ID 19253766.
- Сайт Качапор, (монографија), *У сусрет квалитетној школи*, ТДП, Сарајево, 2013.(ISBN 978-9958-553-05-9; COBISS. ВН-ID 20534534).
- Сайт Качапор, (монографија), *Теме из педагогије*, Филозофски факултет у Косовској Митровици, 2013.(ISBN 978-86-80273-99-0; COBISS.SR-ID 199937292).
- *Предузетништво као циљ и исход васпитања и образовања*, Зборник Филозофског факултета у Косовској Митровици, бр. XLI, (1), 2012.
- *Сусретно планирање рада и евалуације у високошколским установама*, Зборник Филозофског факултета у Косовској Митровици, бр. XLII (2), 2012.
- Качапор З. Сайт, Бранко Р. Јовановић, *Школство и просвета на брдск-планинском масиву Рогозне 1912-2012. године*, Зборник радова Филозофског факултета у Косовској Митровици, 2012.
- Бранко Јовановић, Сайт Качапор, *Школе као средишта развоја на северу Косова и Метохије*, Зборник Филозофског факултета у Косовској Митровици, 2012.итд.

Катедра за педагогију Филозофског факултета Универзитета у Приштини са седиштем у Косовској Митровици, на седници одржаној 10.11.2015., дала је предлог Комисије за писање Извештаја о урађеној докторској дисертацији *Домети и ограничења партиципације ученика у остваривању општих исхода образовно-васпитног процеса у средњој школи*, кандидата мр Весне Краварушић, који је проследила Наставно-научном већу Филозофског факултета. Веће је, на седници одржаној 16.12.2015., донело одлуку о именовању предложене Комисије за писање Извештаја о урађеној докторској дисертацији, у следећем саставу:

1. Др Сайт Качапор, редовни професор, Филозофски Факултет Универзитета у Приштини са седиштем у Косовској Митровици, научна област Педагошке науке, ужа научна област Општа педагогија, ментор;
2. Др Бранко Јовановић, редовни професор, Филозофски Факултет Универзитета у Приштини са седиштем у Косовској Митровици, научна област Педагошке науке, ужа научна област Општа педагогија, председник и
3. Др Радован Антонијевић, ванредни професор Филозофског факултета у

Београду, научна област Педагошке науке, ужа научна област Општа педагогија, члан.

Значај и допринос докторске дисертације

Докторска дисертација Весне Краварушић под насловом *Домети и ограничења партиципације ученика у остваривању општих исхода образовно-васпитног процеса у средњој школи*, бави се теоријским и емпиријским проучавањем, утврђивањем и објашњавањем кључних педагошких аспеката који одређују квалитет, тј. домете и ограничења партиципације ученика у остваривању општих исхода образовно-васпитног процеса у средњој школи. Кроз садржај теоријског дела докторске дисертације је објашњена и тумачена сложеност проблема партиципације, уз обраду, спољашњих, друштвених фактора и унутрашњих, школских фактора, који имају утицаја на проблем партиципације ученика. Предмет емпиријског истраживања је био испитивање ставова ученика и наставника о степену партиципације ученика у остваривању општих исхода образовно-васпитног процеса и другим сегментима рада у средњој школи, као релевантног проблема образовно-васпитне делатности. Проблем партиципације ученика у образовно-васпитном раду у средњој школи је значајан јер је неодвојив од било ког сегмента рада школе. Ученичка партиципација је присутна у наставном процесу, ваннаставним активностима, али и у процесу управљања, саветовања, материјално-техничког опремања школе, организацији рада, планирању и програмирању рада школе, сарадњи са локалном самоуправом и широм друштвеном средином. Са позиције демократизације, планираног, убрзаног и савременог развоја земље, истраживање проблема ученичке партиципације је друштвено оправдан и актуелан. Проблем партиципације ученика у средњој школи је истраживачки изазов, јер се овим циклусом образовања и васпитања заокружују ингеренције системског утицаја друштва на најшири део популације младих васпитаника, што за значајан број ученика значи обавезно усмерење према тржишту рада, са оним знањем, вештинама, ставовима, вредностима и компетенцијама које су развили, између осталог, у оквиру школе.

Научни значај се огледа у доприносу проширивању и продубљавању сазнања о овој недовољно истраживаној педагошкој појави, експлорацијом партиципације ученика на основу ставова главних субјеката образовно-васпитног рада, ученика и наставника. С обзиром да је проблем проучаван и у педагошкој пракси, на основу добијених резултата, изведене су педагошке импликације. Предлози који су изнесени представљају прилог унапређивању образовно-васпитног рада. Непосредни значај рада се огледа у тражењу путева за ширу и суштинску активну партиципацију ученика у образовно-васпитном раду средње школе, са посредним утицајем на ефективније достизање општих исхода образовања и васпитања, посебно везаних за жељени развој социјалног аспекта личности васпитаника.

Оцена да је урађена докторска дисертација резултат оригиналног научног рада кандидата у одговарајућој научној, односно уметничкој области

Докторска дисертација Весне Краварушић под насловом *Домети и ограничења партиципације ученика у остваривању општих исхода образовно-васпитног процеса у средњој школи* посвећена је истраживању проблема партиципације који није довољно истраживан код нас, а досадашња истраживања нису обухватила истраживање партиципације ученика у образовно-васпитном процесу средње школе.

У теоријском делу, кандидаткиња је изложила и образложила историјски пресек партиципације ученика у школи, као институцији, савремена научна сазнања о партиципацији ученика, друштвене услове у којима се одвија партиципација ученика, нормативне претпоставке за уклађивање образовно-васпитног система РС са европским образовним системима, као и научна сазнања којима се разјашњавају улоге главних фактора образовно-васпитног процеса. Презентоване анализе и оцене које је кандидаткиња изнела, из области педагогије и других наука, коришћени страни и домаћи извори, упућују на темељну и свестрану компетентност кандидата за бављење овом темом.

У емпијском делу рада, кандидаткиња је истраживањем обухватила партиципацију ученика у обавезном и ваннаставном делу школског програма и другим сегментима рада школе. Проучавала је интересовања ученика за елементе/сегменте школског програма; мотивациона средства која подстичу партиципацију; појавне облике партиципације; постојање, остварене нивое квалитета партиципације, њихову оцену и утицаје ученичке партиципације на рад школе тј. васпитну праксу; истраживала је корелације партиципативних искустава ученика са развијањем социјалне вредносне оријентације ученика, која је садржана у прописаним општим исходима образовања и васпитања; мишљења испитаника, ученика и наставника о донетим и ограничењима партиципације ученика и понудила предлоге за унапређивање партиципативне праксе у средњој школи. Кандидаткиња је показала завидан ниво методолошке културе, што потврђује разноликост коришћених метода, техника и инструмената и тенденцију да се проблему приступи сходно његовој комплексности. То је омогућило студиозне анализе и извођење закључака који су релевантни.

Комисија констатује да докторска дисертација кандидаткиња Весне Краварушић под насловом *Донети и ограничења партиципације ученика у остваривању општих исхода образовно-васпитног процеса у средњој школи*, представља оригиналан прилог педагошкој науци и конкретан допринос педагошкој пракси.

Преглед остварених резултата рада кандидата у одређеној научној, односно уметничкој области

Весна, Бранислава, Краварушић је рођена 20.12.1962. године у Трстенику, Република Србија. Филозофски факултет у Београду је уписала 1981. године, и 1986. стекла звање дипломирани педагог. Започела је рад на радном месту педагог-стручни сарадник у Ош "Франце Прешерн" у Београду. У Зуботехничку школу, у Београду, прешла је 1996. године, где је на радном месту стручног сарадника – педагога радила до 2013. године. Од 2003. до 2012. године је била саветник за развојне промене при Министарству просвете Републике Србије.

Уписала је магистарске студије 2004. године. Током студија је остварила средњу оцену 9,12. Наставно-научно веће Филозофског факултета Универзитета у Приштини, са седиштем у Косовској Митровици је именovalo Комисију за одбрану магистарског рада „Улога педагога у управљању конфликтима у школи“ у чијем саставу су били: проф. др Раденко Круљ, редовни професор Универзитета у Приштини, проф. др Миле Илић, редовни професор Универзитета у Бањалуци и проф. др Саит Качапор, ментор, редовни професор Филозофског факултета Универзитета у Приштини. Магистрирала је 05.11.2009, чиме је стекла звање магистар педагошких наука. Од јануара 2013. године је била на докторским студијама Филозофског факултета у Косовској Митровици, на Катедри за педагогију.

У Високој школи за васпитаче струковних студија у Алексинцу ради од 2013.

године, када стиче звање предавач струковних студија. Реализује план и програм предмета: на основним студијама - Методика васпитно- образовног рада 1 и Методика васпитно- образовног рада 2 (друга година); на специјалистичким струковним студијама - Методика припремног предшколског програма. Ангажована је у Организационом одбору Симпозијума „Васпитач за 21. век“ (2015) тј. Конференције „Васпитач за 21. век“ (2016), у радним телима Школе, као и у тиму за израду Извештаја о самовредновању рада школе.

Остварила је 30 година радног искуства у образовању и звање педагошки саветник. Реализује одобрене обуке на нивоу РС за потребе континуираног стручног усавршавања наставника: „Оснаживање младих кроз ученичке парламенте“, „Оснаживање младих кроз школску/вршњачку медијацију“ и „Дијагностика, превенција и отклањање узрока неуспеха у школском учењу ученика“ (од 1999. године, до данас).

Аутор је неколико приручника за наставу, научних, стручних и прегледних чланака, као и учесник бројних научних скупова и конгреса.

Оцена о испуњености обима и квалитета у односу на пријављену тему

Докторска дисертација Весне Краварушић под насловом *Домети и ограничења партиципације ученика у остваривању општих исхода образовно-васпитног процеса у средњој школи*, израђена је у обиму од 340 страна текста следеће структуре: Резиме (на српском и енглеском језику, од 5. до 9. стране), Увод (од 9. до 12. стране), Теоријске основе проучавања партиципације ученика у процесу васпитања и образовања у средњој школи (од 13. до 134. стране, укупно 127 страна текста), Емпиријско истраживање партиципације ученика у образовно-васпитном раду средње школе и остварености општих исхода образовања и васпитања (од 135. до 287. стране, укупно 152 стране текста), Закључна разматрања (од 287. до 308. стране), Литература (од 308. до 324. стране) и Прилози (од 324. до 340. стране).

Теоријски део докторске дисертације се састоји од 14 поглавља. У поглављу под насловом *Тумачење основних појмова* (13. – 21. стр.), кандидат објашњава савремено значење појмова који су релевантни за обраду теме, почевши од ученика, средње школе, наставничке професије, васпитања, образовања, програма образовања и васпитања, курикулума, исхода образовања и васпитања, партиципације у ширем смислу и партиципације ученика у процесу образовања и васпитања. Кроз поглавље *Историјски преглед партиципације ученика у процесу остваривања исхода образовања и васпитања у средњој школи* (21. – 30. стр.), од Антике, приказане су историјске развојне тенденције партиципације ученика у школи као институцији, под утицајем владајућих модела друштвеног уређења, педагошких идеја и доминирајућих друштвених ставова о детету и детињству, до модерног доба. Трансформацију школе, од класне према доступној, хуманистички оријентисаној, демократској, у којој преовлађују универзалистичке вредности, прате и промене у ставовима према детету, од ставова који дете третирају као биће у настајању, преко детета као пројекта за будућност, до савремених схватања у којима се дете посматра као субјект властитог чињења, у чијој основи је партнерство деце и одраслих (при чему се позвала на више домаћих и страних аутора). Значај партиципације ученика у образовно-васпитном процесу је истакнут и кроз схватања наших савремених педагога, изложених у поглављу под насловом *Партиципација ученика у образовно-васпитном процесу у савременој педагошкој литератури у Србији* (30. – 33. стр.), где се субјекатска позиција ученика мери могућношћу за самостално расуђивање, бирање, планирање, деловање и

вредновање, односно исказивање и задовољавање својих потреба и интересовања, свесни својих права али и одговорности. Кроз поглавље *Партиципација ученика у процесу васпитања и образовања у међународним документима о правима детета* (33. – 38. стр), истакнуто је да су, поред педагошких научних сазнања, допринос новом сагледавању детета и његове партиципације у свим доменима живота, укључујући и партиципацију ученика у образовно-васпитном процесу, донела и међународна документа, од Опште декларације о правима човека, преко Конвенције о правима детета, као и Општи коментари које је установио Комитет за права детета Уједињених нација, како би се ублажиле постојеће разлике у тумачењу појединих дечијих права. Општи коментар Конвенције о правима детета, којим се препоручује образовање које омогућава ученику развој животних вештина, способности учења и других способности, људског достојанства, самопоштовања и самопоуздања. Општи коментари уважавају Конвенцијом синергетски постављена права детета, међу којима се истиче „изазовно право“, право на изражавање мишљења и узимање тог мишљења у обзир, као основ партиципативног процеса. Са истим циљем, УНИЦЕФ је поставио седам стандарда на основу којих се обезбеђује примена партиципативних и других права деце: транспарентност, поштење; релевантност, добровољност; пријатељско, повољно окружење; једнаке могућности; ефикасност и сигурност одраслих; безбедност и заштита деце и праћење и евалуација. У првом потпоглављу под насловом *Проблеми у остваривању партиципативних права деце на међународном нивоу* (38. – 40. стр.), кандидаткиња указује да, без обзира на ратификовану Конвенцију о правима детета, постоје проблеми у остваривању дечијих права на међународном нивоу. Са правног аспекта, уз позиве на изворе, идентификована су три разлога за недостатке у примени дечијих права на заштиту и партиципацију, који су дефинисани као недовољна јасност и општа природа појединих чланова Конвенције, неадекватност ресурса (време, средства) и недостатак политичке воље и интереса за мониторинг примене дечијих права међу чланицама-потписницима Конвенције УН. На друштвеном нивоу, као круцијални разлог за изостанак потпуне имплементације Конвенције, идентификован је „исти поглед на дете“, посебно карактеристичан и за модерна друштва, где промена ставова одраслих према дечијој партиципацији представља највећи изазов за будуће време. Да се са сличним проблемима у реализацији дечијих права сусреће и наша земља, образлаже се у другом потпоглављу, *Остваривање партиципативних права деце у Србији* (40. – 45. стр.). Последњих двадесетак година, извештаји различитих институција, локалних управа, студија НВО, Заштитника грађана, као извори података, указују на низак степен остварености права деце на изражавање мишљења као основа за партиципацију. Овакво стање је условљено ауторитетом одраслих и заштитничким односом према деци, мада подаци показују да се свест грађана о овом проблему споро, али ипак мења, јер се користе институти који су на располагању у борби за заштиту права деце. Кроз поглавље *Друштвени контекст партиципације ученика у образовно-васпитном раду средње школе* (45. – 49. стр.) кандидаткиња упућује на значај сагледавања друштвеног контекста у коме се одвија процес развоја партиципативних права деце и ученика, који је оптерећен противречностима. Друштвене тежње за успостављањем демократске владавине у којој је грађанин активни партиципијент у сукобу су са актуелном светском економском кризом, код нас израженијом због периода продужене транзиције, егзистенцијалних проблема, као и промена у вредносном систему. И у свету и код нас, друштвене промене захтевају и промене у образовно-васпитном систему, усавршавањем курикулума и увођењем спољашњих фактора (радне организације, локалне

управе, тржиште рада) у систем. У поглављу *Реформе образовних система и кључне компетенције за живот у савременом друштву* (50. – 54. стр.) ближе се разлаже ова проблематика. Активна партиципација ученика је сагледана као механизам који може допринети ефикаснијем овладавању кључним компетенцијама за 21. век.

Уграђивање Препорука Европске комисије је започело од усаглашавања нормативног оквира система образовања и васпитања у РС. Овај процес је тумачен у поглављу *Нормативни оквир партиципације ученика у процесу образовања и васпитања у Републици Србији* (55. – 63. стр.), приказујући и тумачећи законске промене које су настале у поставци принципа, циљева образовања и васпитања и увеле исходе образовања и васпитања, што је омогућило усаглашавање националног курикулума са Препорукама и израду Стратегије развоја образовања у Србији до 2020 (2012). У потпоглављу *Партиципација ученика у школи као институцији система образовања и васпитања* (64. – 66. стр.), тумачени су постављени оквири који обезбеђују партиципацију ученика у животу и раду школе. Читав систем образовања и васпитања је постављен тако да обезбеди услове како би се ученици оспособили да, као активни учесници, сходно својим могућностима, интересовањима и потребама, усвајају, повезују и конструишу своја знања, буду спремни да их примене и размене са члановима заједнице, уз одговорност за свој живот и допринос друштву, након изласка из система. С обзиром на сложеност феномена партиципације ученика, поред претходно разматраних спољашњих, друштвених фактора, кандидаткиња разматра и школске факторе, ученика, наставника и програм образовно-васпитног рада. Кроз поглавље *Ученик као фактор партиципације у процесу образовања и васпитања у школи* (66. – 75. стр.) указује на комплексност предуслова и услова за активну партиципацију ученика. Ученици, обликовани под дејством наслеђа, друштвене средине, васпитања и активности васпитаника, у адолесцентном периоду теже да остваре сопствени идентитет, своју посебност, аутономију коју покрећу иницијативом, компетентност, али и припадност друштвеним групама. Под утицајем социјалног окружења, изграђују свест о себи, која није увек реална. Део слике о себи стичу социјализацијом, објективно потврђеном успешним репрезентацијама, лидерском позицијом, позитивним постигнућима, способношћу самоизбора и повезивања акција са социјалном проценом, на основу чега и стичу статус у друштву. Оспољење сопствених потенцијала самоактуализацијом најефикасније решавају активном партиципацијом у школи и свакодневном животу, која је, ако је постигнуће позитивно и иницијација за самоактуализацију. *Значај партиципације ученика за социјални развој његове личности и остваривање општих исхода образовања и васпитања* (76. – 80. стр.) је потпоглавље у коме се скреће пажња на важност социјалних компетенција, које чине 6 од 8 кључних које је издвојила Европска комисија, чиме се социјалном развоју ученика посвећује посебна пажња. Ниво социјалне компетентности ученика на коме је у стању да препознаје социјална правила, перципира социјалне ситуације и на њих даје отворен одговор понашањем које је условљено развијеним позитивним ставовима, користећи се социјалним вештинама, је ниво за који се може рећи да одговара прописаним исходима образовања и васпитања. У школском контексту се ставови и понашања уче, вежбају, коригују и утврђују кроз активно партиципирање.

Наставник као фактор партиципације ученика (80. – 91. стр.) је наслов поглавља, уз потпоглава о *Значају развијености компетенција наставника за подучавање и учење за партиципацију ученика; Утицај моћи наставника на партиципацију ученика и Интерперсонални односи ученика и наставника у процесу*

институционалног образовања и васпитања, кроз које се образлаже да врсте и нивои партиципације ученика зависе и од наставника. Његова педагошко-психолошка, методичка и стручна знања, остварени ниво компетенција, уз стално стручно усавршавање, примена проблемских ситуација или елемената у образовно-васпитном раду подстичу развој ученика ка зони наредног развоја. Из водеће, наставник се налази у улогама оног који припрема услове, који подстиче, ментора, сарадника, комуникатора. Правовремене информације, учешће у избору активности, предочен ток, исход и последице активности, уз обезбеђивање могућности за ученичку иницијативу и учешће у управљању активностима, допринос су наставника остваривању субјекатске позиције ученика. Вредности наставника као основ моћи у ширем смислу, оснажене његовом подржавајућом улогом, децентрираношћу, грађењем међусобног поверења и уважавањем личности ученика, гарант су развијања партнерских односа који погодују партиципацији ученика. Богата, диверсификована структура и садржаји програма образовно-васпитног рада, примерени савременим научним достигнућима, актуелним и занимљивим темама које одговарају на потребе узраста, интересовања и подстичу развој способности ученика, укључујући локалну средину и ученике у њу, такође су од значаја за партиципацију ученика, о чему је реч у поглављу *Програмске основе васпитно-образовног рада у средњој школи као фактор партиципације ученика* (91. – 95. стр.). У поглављу посвећеном *Моделима партиципације ученика у образовно-васпитном процесу школе* (95. – 103. стр.) кандидаткиња пружа класификацију постојећих модела партиципације ученика у образовно-васпитном раду школе, према различитим критеријумима: појединачна, групна, колективна партиципација, у односу на број ученика; непосредна или посредна, у односу на физичко присуство ученика; обавезна или изборна партиципација, у односу на исказану иницијативу ученика; продуктивна и непродуктивна партиципација, у односу на резултате које је ученик остварио; пасивна и активна, у односу на исказана понашања; вођена, самостална или договорна, у односу на меру укључености ученика; асиметрична и симетрична партиципација, у односу на степен утицаја учешћем.

Кандидаткиња у поглављу *Домети и ограничења партиципације ученика у образовно-васпитном раду у средњој школи – садашње стање* (103. – 110. стр.) констатује да се називу позитивни домети у домену партиципативних права ученика, јер код млађих генерација долази до промене погледа на свет („промене свести“), што доноси одговорнији, посвећенији однос према раду, сталном професионалном усавршавању, процесу доживотног учења, уважавању других људи и њихових различитости, личној, одговорнијој улози у друштву, самосталном решавању проблема и сношењу последица у случају изостанка одговорности, схватању важности подстицања и обликовања предузетничког односа. Чак и када ове промене нису унутрашње мотивисане и када се не сагледавају из убеђења, постоји свест о томе да од њих зависи егзистенција у објективној стварности. Важност научно сазнатог о активној позицији ученика, као услов постизања позиције субјекта у образовно-васпитном процесу, само је појачана и потврђена Конвенцијом о правима детета а утврђена њеном ратификацијом. Стање партиципативних права деце и ученика и у савременом свету је тема којом се баве стручњаци, истраживачи, тражећи унапређивање њихове примене у пракси друштва. Наше друштво се овом проблематиком интензивније бави у последњој деценији и само покретање питања партиципације деце и ученика је велики помак, коме су следили видљивост проблема и разрешавање појединачних проблема кршења партиципативних права ученика. Данас и породица, и школа и локална заједница показују интерес за разрешавања

проблема примене партиципативних права деце и ученика. Културолошки посматрано, шири се разумевање за потребу промене традиционалног концепта породичног и школског васпитања деце/ученика. Иако и даље доминира протекционистички однос одраслих према деци/младима, критички се запажају његови исходи који се огледају у презаштићености, недовољној самосталности деце, пролонгираном детињству, центрираности деце на себе, несналажење, посебно младих, у друштву. То покреће процесе преиспитивања оваквог односа одраслих према деци, па се превазилажење проблема све више види у развијању партнерства на свим друштвеним нивоима. За разлику од развијених друштава, где млади активно партиципирају и где се постављају захтеви за промене у образовном систему који је задржао старе и превазиђене облике односа и рада са ученицима, код нас се развој партиципације деце и ученика доживљава као један од начина којим ће се, јединством и применом усклађених васпитних утицаја, млади осамостаљивати, покретати на акције и преузимати одговорности за себе и свој живот, у складу са узрастом и могућностима. У школи као институцији, последњих двадесетак година сагледана је неопходности промена, међу њима и унапређивања партиципативне праксе ученика, која је присутна, иако недовољно и партикуларно. Школа има специфичне разлоге да прихвата тенденцију подржавања развоја партиципативне праксе ученика јер је оптерећена нарастајућим недостацима образовно-васпитног рада, као што су неадекватност постојећих профила у односу на потребе тржишта, нефункционалност стечених знања ученика, недовољан васпитни утицај школе, споро увођење иновација у педагошку праксу школа. Убрзање овом процесу даје и усклађивање школских нормативних аката са Конвенцијом, упознавање и поређење наше педагошке праксе са праксом и образовним достигнућима ученика европских земаља. Као први прилог повољнијем оквиру за развој и примену партиципативних права ученика у школи било је увођење ученичког парламента, с намером да се стечене вештине прошире на редовну наставу и све друге сегменте школског живота. Ученици средње школе имају свест о важности активног партиципирања за њихов развој, стицање самопоуздања, самоактуелизацију, али и „хало“ ефекту активне партиципације, који помаже утврђивању њиховог статуса успешних ученика који је и самомотивишући. Наставници континуирано и обавезујуће деценију уназад учествују у сталном стручном усавршавању, стичу, допуњују и усавршавају своја знања из области уже струке и педагошко-психолошких наука. Малобројни су укључивани у међународне и домаће пројекте намењене развојним променама у педагошкој пракси и своја знања преносе на колеге. Они и наставници који су посвећени професији наставника (и који су прихватили да је наставник њихово основно занимање), који припадају подржавајућем типу наставника и који имплементирају савремена знања и новостечене вештине, испробавају и уводе новине у свој рад, представљају покретачку снагу за промене на нивоу установе. Промене подразумевају предлоге за измене застарелих наставних планова и програма, увођење облика, метода, техника и средстава у образовно-васпитни рад које подстичу развој ученичке активне партиципације различитих нивоа. Чак и када ти подстицаји изазивају ниже нивое а шири обим партиципације ученика (као што је, нпр. информисање ученика, разумевање задатка и извршавање улоге или консултације), подстицаји имају значај јер из њих израстају прилике за ученике за напредовање ка вишим нивоима партиципације ученика (иницијатива ученика, рад уз менторство наставника, учествовање у заједничком процесу одлучивања). Напредовање у квалитету партиципативног процеса може следити било да је подстакнуто од стране наставника, да је резултат задовољства ученика постигнутим и преузимањем иницијативе или је резултат посредног искуства које

су ученици стекли посматрањем туђег учешћа и покренули се увиђајући позитивне резултате других. Регулатива у образовању подстиче на доживотно образовање и оне наставнике који нису унутрашње мотивисани за континуирано усавршавање и достизање постављених стандарда компетенција наставника за наставну област, предмет и методику наставе, поучавање и учење, подршку развоју личности ученика, комуникацију и сарадњу. После скоро две деценије изостанка, ревитализован је и процес унутрашње контроле и спољашњег надзора школа, са јасно прописаним консеквенцама за недовољно коректан рад, који даје позитивне ефекте у раду наставника. Програм образовања и васпитања је диверсификован у циљу померања фокуса са наставног плана и програма на ученика, његов узраст, могућности, потребе, интересовања и специфичности, у правцу развоја савремених компетенција ученика отворајући нове просторе за партиципацију ученика, јер нуде бројније и актуелније садржаје младима. Већина наведених фактора који доприносе позитивним донетима у развијању партиципације ученика, уједно учествују и као ограничавајући фактори у овом процесу. Друштвену климу поводом проблема партиципације деце и ученика у образовно-васпитном процесу, поред освешћеног дела популације, који има позитиван став о потреби поштовања и примене партиципативних права, чини и онај део популације који подржава и практикује традиционалне концепте васпитања, или се ослања на коруптивни модел и пружа га подмлатку као инстант-решење за напредак у друштву, сматрајући да, изван тога, млади не морају да се ангажују и личном активацијом достижу напредак. Посредна искуства из оваквих примера потенцијално постају колебајући чинилац за остале младе, који утиче на њихово преиспитивање, што је додатни изазов за породицу, школу и заједницу. Ограничавајуће су и чињенице које се односе на ученике. Педагошка сазнања о важности упознавања личности васпитаника нам говоре и да, уз уважавање свих разлика и специфичности ученика, постоје разлике које условљавају активно или пасивно учешће ученика. Оне проистичу из констелације личних особина ученика, стечених искустава, предзнања, ставова о образовању, саморазвоју, где значајну улогу има и развијена свест ученика о себи, која, чини се, више него у претходним временима, није увек реална. Сам процес образовно-васпитног рада за ученике може бити демотивишући, посебно у ситуацијама: када не разумеју садржај (нејасно или несигурно, дигресивно објашњавање наставника, несистематичност, убрзан ритам или постављање стандарда који нису у складу са могућностима ученика, неиздвајање битног из садржаја...); када им је досадно (нема подстицаја за укључивање ученика, једноличан рад, без отежања у радним задацима...); изостане уважавање њихове личности од стране наставника (нема повратне информације, нема похваљивања, питања се игноришу, као и покушај успостављања дијалога, иницијативе ученика, критикује се личност ученика а не поступак, ученик се етикетира, прети му се кажњавањем...), или ученика (негодовање, исмевање...); када изостане објективно оцењивање (оцењивање оптерећено субјективношћу наставника или разликама у процени, јер наставници углавном процењују степен савладаног знања код ученика, док ученикова самопроцена постигнућа обухвата и напор који је уложио, као и самопроцену сопствених могућности у конкретној области, што све може резултирати пасивношћу ученика. И сам наставник, у ситуацијама када су његова педагошко-психолошка и методичка знања недовољна, када нема развијену свест о потреби сталног стручног усавршавања јесте ограничавајући фактор за развој партиципације ученика. Наставници изражавају потребу за стручним усавршавањем, издвајајући програме за рад са ученицима са инвалидитетом и новим технологијама. Немотивисаност наставника за рад може бити изазвана

слабим материјалним статусом, недовољним знањем и вештинама, несигурношћу наставника, незаинтересованост за увођење иновација, „линијом мањег отпора“, без обзира на степен достигнутих компетенција. Личне особине наставника, његов доминантан стил рада (ауторитарни, инфериорни) и изражени осећај надмоћи над ученицима, могу бити отежавајуће околности за примену партиципативних права ученика. Непознавање дечијих права и механизма за развој примене партиципативних права ученика, такође су међу реметилачким чињеницама за развој партиципативног процеса, јер ни сам наставник није у могућности да ученике подучава и уведе их у процес у коме ће ученици остваривати различите нивое учешћа, у зависности од активности, садржаја и својих могућности. Релативно стабилан вредносни систем наставника, који је оптерећен предрасудама о ученицима, као што су млади нису довољно зрели да доносе одлуке и предузимају акције; прво одговорност, па онда право на партиципацију; партиципација ће се негативно одразити на ауторитет одраслих; млади нису заинтересовани за остваривање партиципативних права јер су свесни да за то још нису спремни“ или вредносни систем наставника који је у несагласју са друштвеним захтевима, још су неки од реално могућих ограничења која долазе од стране наставника. И друге педагошке ситуације ограничавају ученичку активну партиципацију. Међу њима су потпуни или делимични изостанак планираног при реализацији, који се брани недостатком просторних, материјалних, техничких могућности школе, нередовним одржавањем активности због других обавеза наставника или непојављивања ученика. У школама се у ваннаставне активности укључују релативно трајне и непроменљиве групе ученика, са истим или сличним задужењима, које раде више у циклусима према текућим, пригодним потребама школе, него континуирано. Ограничења партиципације ученика односе се и на представничко тело ученика школе, ученички парламент. У ситуацијама када уопште ради, супротно својим функцијама, претвара се у затворен систем унутар школе, оптерећен формом самодовољности, што код осталих ученика изазива одбојност, осећај неправедности и незаинтересованости за укључивање у његов рад.

У поглављу под насловом *Предлог функционалног модела за развој партиципације ученика у остваривању општих исхода образовно-васпитног процеса у средњој школи* (110. – 120. стр.), у односу на задатак школе да ствара оптималне услове за остваривање прописаних исхода образовања и васпитања, као и остваривање партиципативних права ученика (право на слободно изражавање мишљења, право да се то мишљење узме у обзир у свим стварима и поступцима која се непосредно тичу ученика, узимајући у обзир његов узраст и когнитивне, емоционалне и социјалне способности (члан 12. Конвенције о правима детета), кандидат нуди конкретизовани модел за развијање партиципације ученика у средњој школи, од иницијалног информисања ученика при упису у средњу школу, преко остваривања партиципативних права ученика у одељењском колективу, наставном процесу, ваннаставним активностима, ученичком парламенту и у процесу стручног усавршавања ученика и наставника. Предложени функционални модел за развој партиципације ученика у образовно-васпитном процесу средње школе може се редефинисати и адаптирати специфичним потребама сваке школе (смером, образовним профилем и конкретизованим садржајима) и развијати даље као аутентични пројекат. У поглављу *Преглед претходних истраживања проблема партиципације ученика у процесу образовања и васпитања* (120. – 134. стр.), кроз потпоглавља *Примери страних истраживања партиципације ученика у школи* (121. – 127. стр.) и *Примери домаћих истраживања партиципације ученика у школи* (127. – 134. стр.), дат је

приказ иностраних и, под њиховим утицајем, домаћих истраживања везаних за партиципативна права деце/ученика. Домаћа истраживања рађена последњих петнаестак година су се одвијала у три правца: 1) дефинисање концепта партиципативних права и снимање стања партиципативних права у животу и раду школе; 2) партиципативна права ученика са аспекта правне регулативе; 3) партиципација ученика у школи и локалној средини, са аспекта припреме ученика за живот и рад у грађанском друштву. Иако су ученици битан фактор образовања и васпитања, директни учесници и најбројнија интересна група у овом процесу, те би њихова перцепција образовно-васпитног процеса требало да буде од значаја за школу као институцију, а њихови предлози за унапређивање партиципације укључени у акционе интервенције, краткорочна и стратешка документа школе и континуирану педагошку праксу, досадашњи истраживачки резултати показују да је учешће и утицај ученика занемарљив, а број истраживања која се баве овим проблемом мали.

Комисија констатује да је структура наведених поглавља сасвим задовољавајућа, јер садржи све потребне структуралне аспекте теоријског елаборирања наведене теме. Сагледана је комплексност проблема партиципације и обрађена кроз логички повезане целине, обухвативши спољашње (макросистемске) и унутрашње (микросистемске) факторе који имају утицаја на проблем партиципације ученика.

У другом делу докторске дисертације, *Емпиријско истраживање партиципације ученика у образовно-васпитном раду средње школе и остварености општих исхода образовања и васпитања* (135. – 287. стр.) дефинисан је проблем и предмет истраживања, одређен циљ и задаци истраживања, постављена генерална и посебне хипотезе истраживања, одређене варијабле, популација и узорак истраживања, објашњене методе, технике и инструменти истраживања, образложен начин обраде података добијених емпиријским истраживањем. Јасно и методолошки коректно је операционализован предмет истраживања, дефинисани су циљ и задаци истраживања и постављена генерална и пет посебних хипотеза. Приказан је узорак на коме је извршено истраживање. Из популације ученика завршних разреда средње школе и њихових наставника, изабран је узорак који одражава структуру популације коју представља и на основу чијих карактеристика је вршена процена карактеристика скупа ученика и наставника средњих школа. Узорак одговара стратификованом случајном узорку. Истраживање је реализовано на узорку од 574 испитаника средњих школа Србије. Број ученика који су учествовали у истраживању је 454, док је број наставника 120. Методе коришћене током истраживања су дескриптивна метода, теоријска метода, емпиријско-неекспериментална метода, методе анализе и синтезе, метод анализе садржаја, компаративна метода и каузална метода. Квантитативно-квалитативни део истраживања је рађен техникама: анкетирање, скалирање и SWOT техником. У квалитативном делу истраживања, коришћене су: есеј-техника; неекспериментално систематско посматрање, техника везаног интервјуа и техника фокус група, уз обраду података према садржају. За обраду података квантитативног дела истраживања је коришћена дескриптивна статистика, којом су прикупљене, уређене и табеларно или графички представљене информације о праћеним педагошким појавама због боље прегледности података. Нумеричком карактеризацијом података су израчунаване различите величине којима су описане карактеристике скупа: број случајева (N), фреквенције (f), проценти (%), позиционе величине: средња вредност (M, Mean), медијана, величине расипања скупа: стандардна девијација (SD, Std.Deviation). За потребе извођења закључака из прикупљених података, уведена је инференцијална статистика. Коришћени су:

t-тест, факторска анализа, као математичко-статистичка техника, издвајањем минималног броја заједничких фактора, односно латентних варијабли, за које се претпоставља да су одговорне за корелацију између коришћених, манифестних педагошких варијабли. Њоме је прецизно, квантитативно утврђен степен повезаности сваке од манифестних педагошких варијабли са претпостављеним фактором. У оквиру ње је коришћена техника анализе главних компоненти и факторска матрица. Утврђивано је постојање корелационих веза између променљивих, путем Пирсоновог коефицијента линеране корелације (r) којом су установљени степен или јачина корелације. Каноничком корелацијом, као једном од варијанти анализе мултипле регресије, испитивана је повезаност између низа зависних и низа независних варијабли. Коришћена је и анализа варијансе, као статистички поступак којим се тестира хипотеза о значајности разлика (једнофакторска анализа варијансе и двофакторска анализа варијансе за поновљена мерења). Статистичка обрада добијених података рађена је програмом за статистичку обраду SPSS 17. Приказ релевантних статистичких резултата вршен је путем табеларних прегледа (96 табела) и графичких приказа: 20 хистограма, 6 кружних графикона, 17 дијаграма и 2 сликовна приказа (укупно 141 слика).

У делу дисертације под насловом *Анализа и интерпретација резултата емпиријског истраживања* (153. – 276. стр.) прегледно су приказани и коректно анализирани добијени резултати истраживања, који су изложени према задацима истраживања (ставови ученика и наставника о разлозима интересовања ученика и подстицајима за образовно-васпитни процес и партиципацију; ставови ученика и наставника о видовима, нивоима и оцени партиципације ученика у образовно-васпитном раду средње школе; ставови ученика и наставника о о формираним социјалним ставовима који припадају корпусу општих исхода образовања и васпитања; мишљење ученика и наставника о донетима партиципације ученика у остваривању општих исхода процеса образовања и васпитања и мишљење ученика и наставника о ограничењима партиципације ученика у остваривању општих исхода процеса образовања и васпитања.

У оквиру сваког истраживачког задатка, приказани су резултати добијени испитивањем ученика, затим наставника, утврђене значајне разлике у ставовима ученика и наставника, издвојени фактори и матрица структуре издвојених фактора и утврђене корелационе везе.

У делу дисертације под називом *Закључна разматрања* (287. – 307. стр.), кандидаткиња дефинише и образлаже закључке рада. На основу добијених резултата, кандидаткиња даје препоруке за унапређивање партиципације ученика на два нивоа – системском и школском. Поглавље *Литература* (308. – 323. стр.), у коме је представљена коришћена литература, наведено је 186 библиографских јединица и референтних радова страних и домаћих аутора. У поглавље Прилози су увршћени сви коришћени истраживачки инструменти, као и табела дистрибуције одговора ученика и наставника која се односи на усвојеност ставова прописаних општим исходима образовања и васпитања.

Научни резултати докторске дисертације

Резултати истраживања партиципације ученика у средњој школи дају значајан допринос потпунијем научном сагледавању педагошких аспеката развијања партиципације ученика ради достизања општих исхода образовања и васпитања, квалитетнијем конципирању партиципативног процеса, што захтева промене улога наставника и ученика и креирање услова који погодују развијању обима

активне партиципације ученика и виших нивоа партиципације (консултативних, уз могућност изношења мишљења и повратну информацију, покретање иницијативе и вођење ученика кроз организацију и реализацију школских пројекта, уз поделу одговорности заједничким управљањем процесом, до уважавања иницијативе ученика и акција које покрећу, што може довести до сарадње, тј. партнерства ученика и наставника).

Комисија констатује да су остварени постављени циљеви и задаци емпиријског истраживања и да су методолошки коректним поступцима тестиране постављене хипотезе.

За прикупљање података у истраживању су коришћени истраживачки инструменти намењени ученицима и наставницима, који су конструисани за потребе овог истраживања: упитник, са анкетом, интервалним скалама (модификована Лествица партиципације Роџера Харта), SWOT анализом (Strengths, Weaknesses, Opportunities and Threats Analysis), тестиран током пилот-истраживања; есеј тест са оријентационим питањима; протокол - инструмент за посматрање, протокол (конструисан на основу протокола из Приручника за самовредновање рада школе (2005) и Категорија Фландерсове интеракцијске анализе (Мужић, 2004); подсетници са питањима, коришћени приликом везаног интервјуа и дела истраживања са фокус групама.

У стратификованом узорку истраживања учествовало је 574 испитаника. Број ученика који су учествовали у истраживању је 454 и 120 наставника из тринаест средњих школа (13) из седам (7) градова Србије. Север Србије (Војводина) су представљале школе: Техничка школа „Милева Марић Ајнштајн“, Нови Сад (керамичари, геодетски техничари); Центар за основну полицијску обуку (образовање одраслих- полицајци), Сремска Каменица и Гимназија Инђија, Инђија. Школе централне Србије, које су учествовале у истраживању су: Зуботехничка школа (зубни техничари, стоматолошке сестре-техничари), Београд; Школа за бродарство, бродоградњу и хидроградњу (бродарско занимање), Београд; Трећа београдска гимназија, Београд; Техничка школа (машинско занимање, техничари), Трстеник; Гимназија „Вук Караџић“, Трстеник. Источну Србију су представљале школе из Пожаревца, Пољопривредна школа са домом ученика „Соња Маринковић“ (пољопривредни техничар) и Пожаревачка гимназија. Југ Србије су репрезентовале школе из Ниша: Економска школа (економски техничар), Трговинска школа (продавац, трговински техничар) и Гимназија „9.мај“

Приказани емпиријски материјал је потврдио генералну хипотезу истраживања, да постојећа партиципација ученика у образовно-васпитном процесу, по обиму и дубини, оставља простор за унапређивање, како би се остварио бољи одговор на прописне циљеве/опште исходе образовања и васпитања. Ученици и наставници имају развијену свест о важности активне партиципације ученика у образовно-васпитном процесу. Но, на нивоу понашања, доминирају пасивни начини партиципације ниског нивоа, посебно у обавезном образовно-васпитном процесу. Отвореност, као карактеристика ученика, је у позитивној корелацији са активном партиципацијом, што указује на потребу појачаног васпитног рада на формирању ставова и понашања ученика, којима се подржава отвореност према новим информацијама и начинима за решавање проблема. Недовољно ангажовање кроз активно партиципирање ученици доживљавају као своју базичну слабост. Изостанку већег обима активне партиципације на вишим нивоима погодују немотивисаност наставника, затвореност његове комуникације са ученицима, одсуство континуитета у комбиновању различитих облика рада и избор метода које припадају групи „традиционалних“, због чега је потребно предузимати акције за ојачавање компетенција наставника.

Примењена факторска анализа је била од важности за сагледавање суштине праћених педагошких појава и издвајање заједничких фактора који су прецизно повезани бројним конкретним, манифестованим педагошким варијаблама. Ово је и прво истраживање партиципације ученика, које је укључило и друге начине обраде података, осим дескриптивне статистике. Утврђене су бројне корелационе везе између независних и зависних варијабли и понуђена решења за унапређивање партиципације ученика на системском нивоу и нивоу средње школе. Изведена је класификација облика партиципације ученика у образовно-васпитном процесу и предложен функционални модел за унапређивање партиципације ученика у остваривању општих исхода образовно-васпитног процеса у средњој школи.

Примењивост и корисност резултата у теорији и пракси

Докторска дисертација кандидаткиње Весне Краварушић под насловом *Домети и ограничења партиципације ученика у остваривању општих исхода образовно-васпитног процеса у средњој школи*, заснована је на теоријском и емпиријском истраживању феномена партиципације ученика у средњој школи и утицају партиципације ученика на достизање прописаних општих исхода образовања и васпитања. Истраживањем је утврђен велики број научних и практичних резултата, те се може констатовати да овакво сложено истраживање, које је мултидисциплинарног карактера, представља значајан допринос педагошкој теорији и пракси. У теоријском смислу, значај се огледа у проучавању средње школе као животне средине на коју утичу динамична друштвена, економска и политичка кретања. Уважена су схватања наших савремених педагошких мислилаца о субјекатској позицији ученика у образовању и васпитању, актуелна кретања у педагошкој науци, као што је васпитање за демократију, сазнања других педагошких дисциплина, дидактике, компаративне педагогије, историје педагогије и сазнања сродних наука – психологије, социологије, филозофије, права, економије. Партиципација ученика је проучавана и у контексту реформског процеса и правних основа којима се регулише рад школе, укључујући и Конвенцију о правима детета, као и степена остварености регулативе у педагошкој пракси. Школа је посматрана као микро-средина у којој се партиципација ученика одвија првенствено кроз образовно-васпитни процес. Партиципација ученика је сагледана у целокупности услова који је модулирају, као што су интересовања ученика, подстицаји тј. мотивациона средства која подржавају партиципацију, различити облици и нивои квалитета партиципације. Истакнут је значај установљених интерперсоналних односа ученика и наставника, атмосфере у којој се одвија партиципација ученика, што утиче на формирање социјалних ставова ученика, као што су самоиницијативност, информисаност, свестрано сагледавање и ефикасност у решавању проблема, прихватање промена, преузимање одговорности, правилна комуникација, поштовање равноправности, толеранција, и чијим усвајањем се и достижу прописани општи исходи. Партиципација ученика у средњој школи није ограничена само наставом и ваннаставним активностима, јер су васпитни утицаји школе присутни и у другим сегментима рада у којима партиципирају ученици, као што су нпр. рад стручних органа и органа управљања.

Реализовано емпиријско истраживање је једно од ретких које се односило на средњошколски узраст и где је по први пут проблем партиципације ученика обрађиван са аспекта партиципације ученика у образовно-васпитном процесу. Истраживање је омогућило је да се сагледају услови који детерминишу квалитет

партиципације ученика, кроз консултативне процесе са ученицима, чиме је остварен допринос унапређивању ученичке партиципације.

Може се констатовати да резултати ове дисертације могу бити добра основа за даља проучавања проблема партиципације ученика у образовно-васпитном процесу школе ради достизања општих исхода образовања и васпитања, којима ће се утицати на унапређивање постојећих услова, тиме и на будућу активну партиципативну праксу грађана земље опредељене да развија демократске тековине и вредности.

Начин презентирања резултата научној јавности

Како рад има битан научни значај, а утврђени резултати и на основу њих изведене препоруке могу утицати на унапређивање партиципације ученика у педагошкој пракси, било би важно рад представити научној и заинтересованој јавности у форми монографије, научних и стручних радова у публикацијама. Кандидату ће током одбране бити предочене препоруке о уподобљавању рада за објављивање.

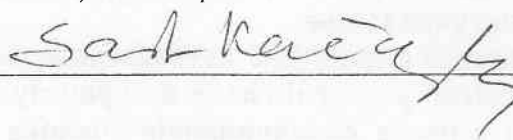
Главни допринос дисертације (текст до 100 речи)

Докторска дисертација кандидаткиње Весне Краварушић под насловом *Домети и ограничења партиципације ученика у остваривању општих исхода образовно-васпитног процеса у средњој школи* допринос је научном и стручном расветљавању конститутивних елемената ученичке партиципације. Посебан научни допринос је у изоловању услова, облика и нивоа садашње партиципације ученика у образовно-васпитном процесу и другим сегментима рада школе, као и предлозима за системска и школска унапређења, која укључују јачање компетенција наставника, васпитни рад на развијању отворености, као карактеристике ученика и предлог функционалног модела за развој партиципације ученика у остваривању општих исхода образовно-васпитног процеса у средњој школи.

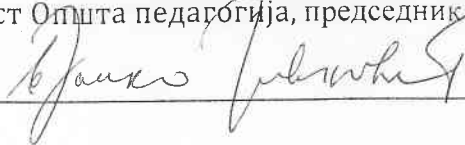
На основу свега изнетог у овом извештају **ПОТВРЂУЈЕМО ДА КАНДИДАТ мр Весна Краварушић ИСПУЊАВА УСЛОВЕ УТВРЂЕНЕ ЧЛ. 55. ЗАКОНА О ВИСОКОМ ОБРАЗОВАЊУ И ЧЛ. 64. и 69. СТАТУТА УНИВЕРЗИТЕТА У ПРИШТИНИ**, са привременим местом боравка у Косовској Митровици.

Комисија

1. Др Саит Качапор, редовни професор, Филозофски Факултет Универзитета у Приштини са седиштем у Косовској Митровици, научна област Педагошке науке, ужа научна област Општа педагогија, ментор.

2. Др Бранко Јовановић, редовни професор, Филозофски Факултет Универзитета у Приштини са седиштем у Косовској Митровици, научна област Педагошке науке, ужа научна област Општа педагогија, председник и

3. Др Радован Антонијевић, ванредни професор Филозофског факултета у Београду, научна област Педагошке науке, ужа научна област Општа педагогија, члан.

